

Integrale samenwerking

Voor een lagere energierekening in Soest

Hoe werk je met verschillende soorten organisaties en bewoners aan de verduurzaming van een wijk? Onderzoeker Maarten ter Huurne vertelt hoe in de wijk Smitsveen in Soest gebruik werd gemaakt van participatief actieonderzoek. Met als opbrengst: gezamenlijke acties en creatieve verbindingen tussen vrijwilligersorganisaties en andere partners, ook buiten het project om.

Door **Maarten ter Huurne**

De energietransitie is een overgang naar een fossielvrije samenleving, maar behelst ook meer. Het gaat ook over het verduurzamen en isoleren van gebouwen en het verminderen van ons energieverbruik. Dit betekent dat de energietransitie ons allemaal raakt. Zolang

we niet van het gas af zijn, zullen we alvast 'de knop omlaag moeten doen' zoals de meest recente overheids campagne ons voorschrijft.

De energietransitie is een zogenaamd *wicked problem*. Omdat er meervoudige perspectieven te geven zijn op dit probleem, zijn er ook verschillende alternatieven en beleidsingrepen mogelijk (Korsten, 2019). Ook zijn er meerdere actoren nodig om tot een oplossing te komen. Om zo'n complexe uitdaging aan te pakken, is integrale samenwerking een noodzakelijke voorwaarde. Binkhorst et al. (2019) beschrijven integrale samenwerking als een manier van werken waarbij verschillende professionele invalshoeken samenkomen om problemen van burgers op te lossen. Daarbij komen twee domeinen samen: de leefwereld van de burger en de systeemwereld van de professionals.

Helaas is integrale samenwerking niet eenvoudig. Professionals kunnen het gevoel hebben dat ze vastzitten in een systeem dat hun handelen beperkt, en ook is het eigenaarschap van de integrale aanpak soms niet goed belegd (Binkhorst, 2021). Platform31 beschrijft op haar blog dat de zware taak

van integraal samenwerken vaak rust op de schouders van enkele ambtenaren. Zij moeten daarbij de persoonlijke drive hebben, maar ook het lef om 'uit vastgeroeste systemen' te stappen (Platform31, 2023).

Actieonderzoek

Maar hoe doe je dat op een goede manier, integraal samenwerken? Deze vraag stond centraal in ons project 'Energie in Smitsveen', in de Soestse wijk Smitsveen. Doel was om huishoudens met een klein budget te helpen hun energierekening te verlagen. Zeven organisaties, waaronder de gemeente Soest, woningcorporatie Portaal en Schuldhulpmaatsje Soest werkten hierin samen. De Hogeschool Utrecht was van 2021 tot 2023 bij dit project betrokken, om via actieonderzoek kennis te verzamelen en een effectieve samenwerking tussen de partners te bevorderen. Al vroeg werd onderkend dat een goede samenwerking essentieel is om effectief in de wijk te kunnen zijn. We maakten in dit project gebruik van de methode van participatief actieonderzoek (PAO). Hierbij wordt het onderzoek uitgevoerd in cocreatie met de belanghebbenden. Het onderzoek niet alleen gericht op kennisbevordering, maar vooral ook op het bewerkstelligen van een verandering door het uitvoeren van acties in de praktijk.

Om de integrale samenwerking in Soest te bevorderen, maakten we gebruik van zogenaamde 'koppelkansen'. Dat zijn maatschappelijke opgaven die kansen bieden voor een gezamenlijke aanpak en die tot synergie kunnen leiden tussen

Het aanbrengen van isolatiemateriaal

systeempartners (Grin, 2022). Vanuit de Asset Based Community Development (ABCD)-aanpak is daarnaast bekend dat een gemeenschap kan worden versterkt, als zij inzicht krijgt in de eigen krachten. Ook leidt het gezamenlijk uitvoeren van acties tot verbinding en betrokkenheid tussen leden van de gemeenschap. Er is daarom voor gekozen om de partners aan het begin van het project hun ambities ten aanzien van de energietransitie en de bedrijfsactiviteiten die hun organisatie uitvoert, te laten presenteren. Aan de hand daarvan konden zij onderling zoeken naar mogelijke koppelkansen: het uitvoeren van acties met minimaal twee partners.

Gecombineerde huisbezoeken

Een mooi voorbeeld van een geslaagde koppelkans is de samenwerking tussen Schuldhulpmaatje Soest en Energie Actief Soest (EAS). Schuldhulpmaatje Soest begeleidt hulpvragers in het geven van financieel advies en komt daarbij ook bij hulpvragers thuis. EAS is een vrijwilligersorganisatie van onder andere energiecoaches, die inwoners van Soest van gratis energieadvies voorziet. In een koppelkansensessie werd de basis voor deze samenwerking gelegd, waarna de vrijwilligers later zelf verder met elkaar kennismaakten. Daardoor waren de vrijwilligers beter op de hoogte van elkaars bestaan, activiteiten en werkwijze. Dat leidde tot afspraken om elkaar te betrekken bij vraagstukken rondom schuldenproblematiek en de kosten van energieverbruik. Zo combineerden bijvoorbeeld schuldhulpmaatjes hun huisbezoeken met die van de energiecoaches van EAS, waarbij de energiecoach adviseerde

over energiebesparende maatregelen en op die manier de hulpvrager extra ondersteuning bood.

Daarnaast organiseerden we maandelijks koppelkansensessies. Immers, bij elkaar komen en praten over zaken die van belang zijn, is van groot belang voor de samenwerking (Binkhorst et al., 2019). Om de sessies positief te kaderen en te benadrukken dat de energietransitie aangegrepen kan worden voor verschillende samenwerkingsvormen, werden ze gedoopt tot koppelkansensessies. Tijdens deze sessies brachten de deelnemers kansen in kaart, vertelden ze over hun acties in de wijk en haalden ze inspiratie uit een andere praktijk naar Soest. Om ervoor te zorgen dat de inhoud aansloot bij behoeften uit de praktijk, werden de thema's van de sessies steeds afgestemd met de partners.

Tijdens de sessies is er met verschillende werkvormen gewerkt. Een aantal daarvan is gebaseerd op waarderend onderzoeken en de ABCD-aanpak. Waarderend onderzoeken legt vooral de nadruk op wat goed gaat en wat werkt (Bushe, 2013), terwijl de ABCD-aanpak zich richt op het identificeren van de sterke punten van een gemeenschap en het bevorderen van onderlinge verbindingen.

Bakfietsrally's

We zetten de methode van waarderend onderzoeken bijvoorbeeld in bij de evaluatie van de bakfietsrally's. Met die rally's hoopten de deelnemers aan het project zoveel mogelijk bewoners met hun project te bereiken. Door verschillende stappen (verwoorden, verwonderen, verbeelden, vormgeven en

verwezenlijken) te doorlopen, ontwikkelden de deelnemers een nieuwe aanpak voor de bakfietsrally's. Aan de hand van de ABCD-aanpak brachten zij de sterktes en activiteiten van elke organisatie in kaart. Ook brainstormden de deelnemers met elkaar hoe de aanwezige capaciteiten en vaardigheden omgezet konden worden in koppelkansen. Het leggen van relaties tussen partners kwam daarbij ook aan de orde. Allemaal belangrijke elementen uit de ABCD-methodiek. Het inzetten van werkvormen is erg belangrijk gebleken, omdat de reguliere manier van vergaderen (rondom een tafel het gesprek voeren aan de hand van een vaste agenda) weinig creativiteit en energie bracht bij de deelnemers. Bovendien zorgde de inzet van werkvormen ervoor dat deelnemers het gevoel hadden dat er 'iets' gebeurde, dat er nieuwe activiteiten werden bedacht en er nieuwe acties werden uitgezet.

Positieve impact

De koppelkanssessies hebben volgens de partners geleid tot een betere samenwerking, doordat de onderlinge relaties werden versterkt. Men had regelmatig contact met elkaar en de deelnemers werkten tijdens sessies op een vernieuwende manier met elkaar samen, waardoor zij elkaar op een andere manier leerden kennen. Ook was er meer onderling begrip, omdat men beter wist wat de ander deed en waarom. Daarnaast wisten de partners elkaar ook buiten de sessies om vaker te vinden wanneer dat nodig was. De verbindingen die werden gelegd tijdens de sessies, werden regelmatig ook buiten de sessies om voortgezet. De projectleider onderhield bijvoorbeeld nauw contact met de sociaal makelaar, waardoor ze snel konden overleggen over zaken met betrekking tot het project.

Ook in de wijk hadden de sessies een positieve impact. Partners konden hun activiteiten beter op elkaar afstemmen en wisten bewoners beter te bereiken. Het uitwisselen van ervaringen en de manier waarop er gewerkt werd, zorgden ervoor dat partners soms efficiënter en effectiever te werk gingen. Woningcorporatie Portaal greep bijvoorbeeld de welkomstgesprekken met nieuwe huurders aan voor een voorlichting over hun energieverbruik. De corporatie verwees huurders die vragen hadden over sociale regelingen, door naar de gemeente.

Verbeterpunten waren er ook. Zo hadden er meer koppelkansen gedefinieerd kunnen worden, als zij vaker genoemd werden in de sessies. Een betrokkene benoemde dit als 'vaker het net ophalen'. Ook werd de voortgang van koppelkansen te weinig gemonitord, waardoor die soms minder uit de verf kwam. Voor het succes van de sessies is het van belang dat de deelnemers bereid zijn om via werkvormen samen te werken. Bij de eerste sessie moesten er enkele drempels worden overwonnen, maar die verdwenen gaandeweg het onderzoek.

Bewoners aan de slag

Om bij de aanleiding terug te komen: het project heeft bewoners geholpen om energie te besparen. Er zijn gratis energiebesparende maatregelen aangebracht bij meer dan 600 huishoudens en bijna 300 gesprekken met huurders gevoerd over hun energiebesparing. Dat resulteerde in 45 aanvragen voor een gesprek met een energiecoach. En een zeer belang-

ONDERZOEKSOPZET

Hoe kunnen bewoners in Smitsveen meer eigenaarschap verkrijgen over de energietransitie in hun buurt?, was onze onderzoeksvraag. Een van de deelvragen was hoe de integrale samenwerking tussen partners in Smitsveen optimaal kon worden vormgegeven. In totaal vonden er dertien koppelkanssessies plaats, waarbij alle betrokken projectpartners aanwezig waren. De samenstelling wisselde soms, omdat er steeds meer partners bij het project betrokken raakten. We stemden de inhoud van de sessies regelmatig af met de partners, waardoor er invulling werd gegeven aan het participatieve karakter en er goed werd aangesloten op de behoeften van de praktijk. Er werden gezamenlijk zeven koppelkansen geformuleerd, waarna de partners zelf de verantwoordelijkheid voor de uitvoering op zich namen. Tijdens verschillende sessies werden die vervolgens gevolgd en besproken. De evaluatie gebeurde door middel van semigestructureerde diepte-interviews met vijf deelnemers. Daaruit rolden diverse thema's, die een nauwkeuriger en bruikbaar beeld van de data gaven.

rijk resultaat is dat vijf bewoners aan de slag zijn gegaan om het project 'Energie in Smitsveen' voort te zetten. De huidige projectgroep van partners is daarmee een steungroep voor deze bewoners geworden.

Het rapport 'De sociale kant van de energietransitie' is verkrijgbaar via <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/de-sociale-kant-van-de-energietransitie>

Maarten ter Huurne studeerde aan de Universiteit Twente. Hij promoveerde op het onderwerp 'vertrouwen in de deeleconomie' aan de Universiteit Utrecht. Sinds 2019 is hij onderzoeker en docent bij de Hogeschool Utrecht, lectoraat Participatie en Stedelijke Ontwikkeling.

Bronnen

- Binkhorst, J., & Wilken, J. P. (2021). Integraal samenwerken op het snijvlak van Participatiewet en Wmo. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 37(3).
- Binkhorst, J., Overkamp, E., Sprinkhuizen, A., & Wilken, J. P. (2019). *Integraal werken ontrafeld*. <https://www.hu.nl/onderzoek/publicaties/integraal-werken-ontrafeld>
- Bushe, G. R. (2013). Generative process, generative outcome: The transformational potential of appreciative inquiry. In *Organizational generativity: The appreciative inquiry summit and a scholarship of transformation*. Emerald Group Publishing Limited.
- Grin, J. (2022). *Koppelkansen in Amsterdam – systeemverandering door synergie*. <https://www.overheidvannu.nl/actueel/artikelen/2022/05/03/koppelkansen>
- Korsten, A. (2019). Omgaan met 'wicked problems'. *Beleidsonderzoek Online*, 0(3). <https://doi.org/10.5553/bo/221335502019000002001>
- Platform31. (2023, May 21). *De energietransitie 'van onderop' van bovenaf organiseren*. Retrieved June 1, 2023, from <https://www.platform31.nl/artikelen/de-energietransitie-van-onderop-van-bovenaf-organiseren/>

